

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-III

Editörler:

Refik TURAN

Hakan AKDAĞ

4. Baskı

Editörler: Prof. Dr. Refik TURAN - Prof. Dr. Hakan AKDAĞ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE YENİ YAKLAŞIMLAR-III

ISBN 978-625-7880-78-7

DOI 10.14527/9786257880787

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2017, Ankara

4. Baskı: Temmuz 2021, Ankara

Yayın-Proje: Özge Yüksek

Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.

İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1

Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0 312 395 85 71

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 47479

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33

Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Bu vatan toprağın kara bağrında
Sıradağlar gibi duranlarıdır,
Bir tarih boyunca onun uğrunda
Kendini tarihe verenlerindir.

Orhan Şaik GÖKYAY

*“Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır.
Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır!”*

Düsturu ile bu eseri, Türk Vatanı için, Türk Milleti için gözünü kırpmadan
Şehadete koşan şehitlerimize ithaf ediyoruz...

ÖN SÖZ

Türkiye’de eğitim öğretim faaliyetlerinde hem nicelik hem de nitelik anlamında kaydadeğer önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Son yıllarda öğretim programlarındaki değişiklikler ve ardından yapılan güncellemeler buna örnek olarak gösterilebilir. Elbette değişen / gelişen ülke ve dünya koşulları her alanda olduğu gibi eğitim – öğretim faaliyetlerini de yakından etkilemektedir. Belirtilen gelişmelere kayıtsız kalmak ya da direnç göstermek gibi bakış açıları sonucu statükocu bir zihniyete sahip, gelişmelere kapalı, araştırmayan, sorgulamayan nesillerin ortaya çıkması olarak karşımıza çıkabilmektedir. Genel olarak devlet ünitesinin devamlılığı sağlama, gelecek nesiller açısından yukarıda belirtilen durumların yaşanmaması ve 21. Yüzyılın Türk gençliğini daha donanımlı hale getirmek adına akademik çalışmaların da yapılması/artması gerektiği belirtilebilir. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar kitabının üçüncü serisi de içerik açısından zengin ve disiplinler arası bir yaklaşımla alana katkı sağlayacak nitelikte hazırlanmıştır. Kitabın içeriğine bakıldığında bölümler halinde verilen konular disiplinler arası bir yaklaşımla ve sosyal bilgiler eğitimi alanında uzman akademisyenler tarafından kaleme alınmıştır. Kitapta; *Türkiye’de Sosyal Bilgiler Derslerinde Tarih Öğretimi Nereye Gidiyor? Öğretim Programları Üzerinden Kısa Bir Değerlendirme*, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sokratik Yöntem/Sorgulayıcı Öğrenme*, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kimlik Algısı*, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ölümardı [Nekroloji] Yazularından (Vefat İlanları, Vefeyât [Obituary] ve İhtisat [Eulogy]) Yararlanma*, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Argümantasyon Yönteminin Kullanımı*, *Sosyal Bilgilerde Bir Etkinlik Türü Olarak Kavram Bulmacaları*, *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Sosyal Sorumluluk*, *Sosyal Bilgilerde Araştırmaya Dayalı Öğrenme Yaklaşımı*, *Bağlam Temelli Öğretim Yaklaşımı: React Modeli*, *Sosyal Bilgilerde Öğrenme Alanları: Dünya Ülkelerinden Örnekler*, *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Soru Sorma*, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kütüphanelerden Yararlanma*, *Görsel Bir Öğretim Materyali: Eğitici Çizgi Roman*, *Tarih Konularının Öğretiminde Yaratıcı Yazma etkinlikleri*, *E – Okuryazarlık ve Sosyal Bilgiler*, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vergi Okuryazarlığı* başlıkları altında on beş bölüm yer almaktadır. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar serisinin genel felsefesi ışığında tüm yazarlarımız sosyal bilgiler öğretimi açısından önemli gördükleri konular üzerinde kendilerine ait bölümleri hazırlamışlardır. Bölümlerin içeriğinin kontrol edilmesi, tasarımı ve diğer hususlar da dikkate alınarak kitabın basımı gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte dikkatimizden kaçan noktalar olabileceği gibi, kitapta eksik gördüğümüz ya da her türlü konu hakkında önerilerinizi lütfen bildiriniz.

Bu eserin ortaya çıkmasında her konuda ve her zaman yanımızda olan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Başkanı Sayın Prof. Dr. Refik TURAN hocamıza, mesaisini ayırıp katkı sağlayan tüm yazarlarımıza, Pegem Akademi Yayınevi direktörü Sayın Servet Sarıkaya'ya ve çalışanlarına teşekkürlerimizi sunarız. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar III kitabının Türk ve Dünya ilim hayatına, Sosyal Bilgiler Eğitimi alanına, öğretmenlere ve öğretmen adaylarına katkı sağlaması temennisiyle...

Ankara, 2017

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Prof. Dr. Refik TURAN, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi
ORCID No: 0000-0001-7313-3288

Prof. Dr. Hakan AKDAĞ, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi
ORCID No: 0000-0001-5646-5112

1. BÖLÜM: Türkiye Sosyal Bilgiler Derslerinde Tarih Öğretimi Nereye Gidiyor? Öğretim Programları Üzerinden Kısa Bir Değerlendirme
Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK, *İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa*
ORCID No: 0000-0003-3591-8180

2. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sokratik Yöntem/Sorgulayıcı Öğrenme
Prof. Dr. Adem SEZER, *Uşak Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0001-9057-3897
Dr. Okan ÇOBAN, *Milli Eğitim Bakanlığı*
ORCID No: 0000-0002-6165-648X

3. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kimlik Algısı
Prof. Dr. Bilgin Ünal İBRET, *Kastamonu Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0001-9105-7595
Doç. Dr. Emine KARASU AVCI, *Kastamonu Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-3135-2557

4. BÖLÜM: Sosyal Bilgilerde Bir Etkinlik Türü Olarak Kavram Bulmacaları
Prof. Dr. Halil TOKCAN, *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-0312-2471

5. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Eğitiminde Sosyal Sorumluluk
Prof. Dr. Handan DEVECİ, *Anadolu Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0001-9765-2117
Arş. Gör. Dr. Önder ERYILMAZ, *Amasya Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-4962-889X

6. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ölümardı (Nekroloji) Yazılarından (Vefat İlanları, Vefeyât [Obituary] ve İhtisat [Eulogy]) Yararlanma

Prof. Dr. Bahri ATA, *Gazi Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0001-9688-766X

7. BÖLÜM: Bağlam Temelli Öğretim Yaklaşımı: React Modeli

Doç. Dr. Mehmet Akpınar, *Trabzon Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-9216-5771
Şengül KASIM, *Trabzon Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0003-0241-7531

8. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Argümantasyon Yönteminin Kullanımı

Dr. Öğr. Üyesi Fatma TORUN, *Adıyaman Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-2701-7377

9. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kütüphanelerden Yararlanma

Prof. Dr. Selahattin KAYMAKCI, *Kastamonu Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0001-5905-9902

10. BÖLÜM: Görsel Bir Öğretim Materyali: Eğitici Çizgi Roman

Doç. Dr. Yavuz TOPKAYA, *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0001-9722-1114
Prof. Dr. Ufuk ŞİMŞEK, *Atatürk Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-4699-0674

11. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Eğitiminde Soru Sorma

Dr. Öğr. Üyesi Fatma GÜLTEKİN, *Aksaray Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0003-4698-1716
Doç. Dr. Neval AKÇA BERK, *Çukurova Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-1383-8123

12. BÖLÜM: Sosyal Bilgilerde Araştırmaya Dayalı Öğrenme Yaklaşımı

Prof. Dr. Hüseyin ÇALIŞKAN, *Sakarya Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0001-6849-1318

13. BÖLÜM: Sosyal Bilgilerde Öğrenme Alanları: Dünya Ülkelerinden Örnekler

Doç. Dr. Muhammet AVAROĞULLARI, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0003-3111-8354

14. BÖLÜM: Tarih Konularının Öğretiminde Yaratıcı Yazma Etkinlikleri

Prof. Dr. Hamza KELEŞ, *Gazi Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-8739-1619
Doç. Dr. Ayten KİRİŞ AVAROĞULLARI, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-7721-0853

15. BÖLÜM: E-Okuryazarlık ve Sosyal Bilgiler

Doç. Dr. Bahadır KILCAN, *Gazi Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0003-0646-1804
Doç. Dr. Osman ÇEPNİ, *Karabük Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0003-3978-8889

16. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vergi Okuryazarlığı

Dr. Öğr. Üyesi Murat Bayram YILAR, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0001-5889-3372
Prof. Dr. Hakan AKDAĞ, *Mersin Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0001-5646-5112

17. BÖLÜM: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çocuk Hakları

Prof. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ, *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi*
ORCID No: 0000-0002-8910-2817

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
Bölümler ve Yazarları.....	vii

1. BÖLÜM

TÜRKİYE SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE TARİH ÖĞRETİMİ NEREYE GİDİYOR? ÖĞRETİM PROGRAMLARI ÜZERİNDEN KISA BİR DEĞERLENDİRME

Giriş.....	2
İngiltere’de İlköğretimde Güncel Tarih Eğitime Kısa Bir Bakış	3
Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Tarih Öğretimine Kısa Bir Bakış	5
Taslak (2015) Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Tarih Öğretimi.....	6
Tartışma ve Sonuç	7
Özet	9
Değerlendirme Soruları.....	9
Kaynakça.....	10

2. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE SOKRATİK YÖNTEM/SORGULAYICI ÖĞRENME

Giriş	12
Sokratik Sorgulamanın Felsefi Temelleri	13
Yanlış Savları Ayıklamak	14
Doğurtma (Maieutic) ya da Ebelik	15
Daimonion’un Yönlendirmesi ya da Esini	16
Sokratik Sorgulama ve Eğitim	17
Sokratik Sorgulamada Öğretmen ve Öğrencinin Rolü	20
Sokratik Süreçte Kullanılan Soru Tipleri ve İşlevleri	23
Sonuç.....	28
Değerlendirme soruları	29
Kaynakça.....	34

3. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE KİMLİK ALGISI

Giriş.....	38
Kimlik Nedir?.....	39
Kimliğin Oluşumu.....	40
Kimliğin Önemi.....	45
Dünyada Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kimlik.....	46
Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kimlik	47
Sonuç.....	51
Kaynakça.....	53

4. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLERDE BİR ETKİNLİK TÜRÜ OLARAK KAVRAM BULMACALARI

Giriş.....	59
Bulmacaların Eğitimde Kullanımı	61
Çengel Bulmaca Hazırlama Programı İle Çengel Bulmaca Yapma	65
Kelime Avı Bulmaca Hazırlama.....	75
Sosyal Bilgiler Dersine Uygun Kavram Bulmacası Örnekleri.....	77
Anadolu Uygarlıkları Bulmacası	78
Anadolu Uygarlıkları Bulmacası Çözümü	79
Türkiye’nin Tarihi ve Doğal Güzellikleri Bulmacası	80
Türkiye’nin Tarihi ve Doğal Güzellikleri Bulmacası Çözümü.....	82
Osmanlı Devleti Yükselme Dönemi Bulmacası	84
Osmanlı Devleti Yükselme Dönemi Bulmacası Çözümü	85
Ticaret Yolları, Kaşifler, Keşifler Kelime Avı Bulmacası.....	86
Yönetim Biçimleri Anagram Bulmaca.....	88
Ekonomi ve Tarih Konulu Çift Taraflı Sarmal Bulmaca.....	89
Kaynakça.....	92

5. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE SOSYAL SORUMLULUK

Özet	96
Giriş.....	97
Sosyal Sorumluluk: Tanım ve Kapsamı	97
Sosyal Sorumluluğun Kuramsal Temelleri.....	99
Sosyal Bilgiler ve Sosyal Sorumluluk.....	101
Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Sosyal Sorumluluk.....	103
Sosyal Bilgiler Dersinde Sosyal Sorumluluk Kazandırmaya Yönelik Örnek Ders Planı	108
Sonuç.....	111
Değerlendirme Soruları.....	112
Kaynakça.....	113

6. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE ÖLÜMARDI (NEKROLOJİ) YAZILARINDAN (VEFAT İLANLARI, VEFİYÂT [OBITUARY] VE İHTİSASAT [EULOGY]) YARARLANMA

Özet	116
Giriş.....	116
Okullarda Gazetelerin Ders Materyali Olarak Kullanımı	117
Vefeyât (Obituary) ve ihtisasat (Eulogy)'in Sözlük Anlamları ve Sürelî Yayınlardaki Kullanımına Bir Bakış	119
Sosyal Bilgiler Sınıfında Yapılabilecek Etkinlikler	123
Sonuç.....	125
Değerlendirme Soruları.....	125
Kaynakça	126
EK 1: Bir vefeyât yazısı örneği	128
EK 2: Bir ihtisasat yazısı örneği	129

7. BÖLÜM

BAĞLAM TEMELLİ ÖĞRETİM YAKLAŞIMI: REACT MODELİ

Giriş.....	133
Bağlam Temelli Öğretim Yaklaşımı	133
REACT Modeli	136
Sosyal Bilgilerde REACT Modelinin Kullanımı.....	137
Değerlendirme Soruları.....	140
İlişkilendirme (Relating) Aşaması.....	142
Tecrübe Etme (Experiencing) Aşaması	143
Uygulama (Applying) Aşaması.....	145
İşbirliği (Cooperating) Aşaması	146
Transfer (Transferring) Aşaması	146
Kaynakça.....	147

8. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE ARGÜMANTASYON YÖNTEMİNİN KULLANIMI

Giriş.....	150
Argüman ve Argümantasyon Nedir?.....	151
Stephen Toulmin ve Argümantasyon Modeli.....	152
Argümantasyon Yönteminin Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kullanımı.....	155
Argüman Üretirken Yapılan Hatalar.....	158
Argümantasyon Yöntemine Uygun Ders Tasarımının Oluşturulması.....	160
Argümanların Değerlendirilmesi.....	164
Sonuç.....	165
Değerlendirme Soruları.....	166
Kaynakça.....	166

9. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE KÜTÜPHANELERDEN YARARLANMA

Özet	176
Giriş.....	176
Kütüphane Nedir?	178
Kütüphanelerin Tarihsel Gelişimi Nedir?	179
Kütüphanelerin İşlevleri Nelerdir?	182
Kütüphane Türleri Nelerdir?.....	183
Kütüphane Kataloglama/Sınıflama Sistemleri Nelerdir?.....	185
Kütüphanelerin Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Yeri Nedir?.....	190
Sonuç.....	196
Değerlendirme Soruları	198
Kaynakça	199

10. BÖLÜM

GÖRSEL BİR ÖĞRETİM MATERYALİ: EĞİTİCİ ÇİZGİ ROMAN

Giriş.....	202
Çizgi Roman	205
Çizgi Roman Türleri.....	206
Çizgi Romanların Sevilme Nedenleri	210
Eğitici Çizgi Romanların Hazırlanma Aşamaları	211
Sonuç.....	214
Kaynakça.....	218

11. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE SORU SORMA

Giriş	222
Soru Sormanın Eğitimde ve Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yeri.....	225
Soru Sormada Sınıflamalar	226
Soru Sormanın Unsurları ve Soru Sorarken Dikkat Edilecek Hususlar.....	229

Soru Sormada Yanlışlar ve Yanlışları Düzeltmek	233
Sonuç.....	237
Değerlendirme	237
Kaynakça.....	238

12. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLERDE ARAŞTIRMAYA DAYALI ÖĞRENME YAKLAŞIMI

Giriş.....	242
Araştırmaya Dayalı Öğrenme Yaklaşımı	243
Araştırmaya Dayalı Öğrenmede Kullanılan Araştırma Modelleri	251
Araştırmaya Dayalı Öğrenmede Değerlendirme	258
Sonuç.....	261
Özet	262
Değerlendirme Soruları.....	263
Kaynakça.....	266

13. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLERDE ÖĞRENME ALANLARI: DÜNYA ÜLKELERİNDEN ÖRNEKLER

Giriş.....	269
Türkiye Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Öğrenme Alanları	270
Dünyadan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Öğrenme Alanları Örnekleri.....	275
Sonuç.....	286
Öneriler.....	288
Kaynakça.....	289

14. BÖLÜM

TARİH KONULARININ ÖĞRETİMİNDE YARATICI YAZMA ETKİNLİKLERİ

Giriş.....	293
Tarih Konularının Öğretiminde Öğrencilerin Yazma Becerilerinin Geliştirilmesinde Kullanılabilecek Etkinlikler.....	297
Yazma Öncesi Etkinlikler	297
Tarih Konularının Öğretiminde Öğrencilerin Yazma Becerilerinin Geliştirilmesinde Kullanılabilecek Metin Türleri.....	301
Tarih Metinlerinde Paragraf Oluşturma Teknikleri.....	312
Tarih Konuları ile İlgili Paragraf Yazma Etkinliklerini Kolaylaştırmak İçin Kullanılabilecek Diğer Teknikler.....	315
Tarihsel Metin Yazmada Grafik Düzenleyicilerin Yeri.....	325
Hayal Gücünü Kullanarak Yazma (Imaginative Writing).....	330
Sonuç.....	332
Kaynakça.....	334

15. BÖLÜM

E-OKURYAZARLIK VE SOSYAL BİLGİLER

Giriş.....	338
E-Okuryazarlık	339
Sosyal Bilgiler ve E-Okuryazarlık.....	347
Sonuç.....	349
Özet	350
Değerlendirme Soruları.....	350
Kaynakça	351

16. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE VERGİ OKURYAZARLIĞI

Giriş.....	356
Vergi Kavramı ve Vergi Türleri	357
Vergiye Karşı Gösterilen Davranışlar ve Nedenleri.....	359
Vergi Okuryazarlığı ve Önemi	363
Sosyal Bilgiler Dersi ve Vergi Okuryazarlığı	369
Sosyal Bilgiler Dersi Vergi Eğitiminde Bazı Kritik Kavramlar.....	377
Sonuç ve Öneriler.....	382
Özet.....	386
Değerlendirme Soruları.....	387
Ek-1.....	388

17. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE ÇOCUK HAKLARI

Giriş.....	402
2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı İçerisinde Çocuk Hakları ile İlişkilendirilebilecek Kazanımlar	405
4. Sınıf Kazanımları İçerisinde Çocuk Hakları İle İlişkili Kazanımlar.....	405
5. Sınıf Kazanımları İçerisinde Çocuk Hakları İle İlişkili Kazanımlar.....	407
6.Sınıf Kazanımları İçerisinde Çocuk Hakları İle İlişkili Kazanımlar.....	408
7. Sınıf Kazanımları İçerisinde Çocuk Hakları İle İlişkili Kazanımlar.....	411
Özet.....	413
Değerlendirme Soruları	413
Kaynakça.....	414
DERS PLANI	415
ETKİNLİK 1.....	416
ETKİNLİK 2.....	417
Yazarlar Hakkında.....	419

1. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE TARİH ÖĞRETİMİ NEREYE GİDİYOR? ÖĞRETİM PROGRAMLARI ÜZERİNDEN KISA BİR DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK, İstanbul Üniversitesi - Cerrahpaşa
ORCID No: 0000-0003-3591-8180

Bu bölüm sonunda aşağıdaki kazanımların gerçekleşmesi beklenmektedir:

- Tarih eğitiminin ailede başladığını farkedir.
- Tarih eğitiminin ilkokulda formal bir içerik kazandığını bilir.
- Tarih eğitiminin ortaokul ve lisede devam ettiğini bilir.
- Tarih eğitiminin çocuğa özgü olması gerektiğini kavrar.
- Sosyal Bilgiler öğretiminde tarih etkinliklerinin önemini kavrar.
- İlkokullarda Sosyal bilgiler dersi dışında da bir tarih dersinin olabileceğini kavrar.
- İlkokulda sağlıklı bir tarih eğitiminin gündelik yaşamı merkez alması gerektiğini kavrar.
- Tarih eğitiminin ilkokul, ortaokul ve lise düzeylerinde bir bütünlük arz ettiği çıkarımında bulunur.

Giriş

Türkiye’de ilkökulda öğretimi toplulaştırma çalışmalarına rağmen tarih dersleri 1926’da dördüncü ve beşinci sınıflarda vardı. Bu durum 1924, 1927, 1930, 1931, 1938, 1949, 1967 programlarında sürmüştür (Çatak, 2010). 1962 programında *Toplum ve Ülke İncelemeleri* dersi konulmuştur. 1968 programında ise, dersin adı *Sosyal Bilgiler* olarak değiştirilmiş.

Bilindiği üzere Sosyal Bilgiler, ABD’de olduğu gibi vatandaş yetiştirmek için ilkökulda başlatılan, bazı dersleri toplulaştırma mantığı kapsamında ortaya çıkmıştır. Şüphesiz bunda disiplinler bir yaklaşımla yapılan programların öğretiminin çocuğun yaşa bağlı gelişimsel seviyesine uygun olmayacağına ilişkin haklı kabul vardır. Çocukların yaşa bağlı ortaya çıkan ve sosyal çevre ile biçimlenen gelişimsel özelliklerin onların öğrenmeleri üzerindeki önemli etkisi herkesçe malumdur. Türkiye’de özellikle John Dewey’in yaklaşımlarıyla hayat bulan ilkökulda ders toplulaştırma, özellikle Hayat Bilgisi ile kendini göstererek, cumhuriyetin erken dönemlerinden beri dikkate alınmıştır (Şahin, 2009: 404). Burada amaç, belli konular, kavramlar, olgular, olaylar, kişiler üzerinden çocuklara çok disiplinli bir öğrenme imkanı sunabilmektir.

Türkiye’de uzun zamandır, İngiltere’de olduğu gibi erken çocukluktan itibaren *Tarih* dersi (History Lesson) (Web 1, Web 2) yerine ABD’de olduğu gibi *Sosyal Bilgiler* (Social Studies) dersi (NCSS, 2013: 45-49) çerçevesinde bir geçmiş öğretiminin benimsendiği görülmüştür. Yani bir anlamda disiplinler görünen ama İngiltere örneğinde olduğu gibi pekala çocuğa uygun hale getirilebilecek bir *Tarih* dersinin bağımsız verilmesi yerine Türkiye’de baskın biçimde hissedilen vatandaşlık eğitimi çerçevesinde *Sosyal Bilgiler* dersi içinde konu olarak öğretimi yoluna gidildiği görülmüştür. Bu durum uzun zamandır neredeyse üzerinde hiç tartışılmadan bugüne kadar gelmiştir. Oysa İngiltere gibi bir imparatorluk bakiyesine sahip Türkiye’de de erken yaşlardan itibaren tarih eğitimini, başarılı bir programlamayla çocuğun gelişimsel özelliklerine uygun ve beceri temelli *Tarih* dersi olarak vermek mümkündür. Dersin *Tarih* yerine *Sosyal Bilgiler* olmasında, Türkiye’nin sosyal gerçeğinin ve tarihsel birikiminin göz önüne alınmak yerine ABD ile olan yakın siyasal ilişkilerin yol açtığını söylemek abartılı olmayacaktır. Buna rağmen Türkiye’de ABD ile siyasi yakınlaşmanın eğitime yoğun biçimde yansıdığı 1968’lerden beridir yer alan *Sosyal Bilgiler* derslerinin içeriğindeki tarih konularının yakın zamanlara kadar ağırlıkta olduğu, hatta üniteler biçiminde yer aldığı için disiplinler ve siyasi-askeri tarih ağırlıklı öğretim niteliğini koruduğu görülmüştür. Ancak bu durum, ilkökulda ve ortaokulda tarih konularının çocukların gelişimsel özellikleri dikkate alınarak programlanmadığı için yıllarca haklı eleştiri konusu olmuştu. Zira Türk

tarihini öğretmek amacıyla sunulan içerikte Hun İmparatoru Mete’den (M.Ö. 202) başlatılan tarih, katı bir kronolojik yaklaşımla oluşturulmuş siyasi tarih ağırlıklı biçimde, ancak daha genel ve yüzeysel bir içerikle Cumhuriyete (M.S. 1923) kadar getiriliyordu. Bu çocuğa uygun bir yaklaşım olmadığı için öğrencilerce ilgi çekici ve yararlı görülüyordu. Çünkü o yaşlarda verimli bir öğrenme ancak çocuğun kendi yaşamı ve zihin dünyasıyla ilişkili olduğu ölçüde başarılı olabilmektedir. Bu bilinmesine rağmen, başka bir programlama perspektifine geçil(e)memesi nedeniyle sorun devam etmiştir.

Türkiye’de 2005 yılında yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı çerçevesinde ilk kez çocuğun gelişimini ve ilgisini gerçekçi biçimde dikkate alan bir program geliştirme perspektifi etkili olmuştur. Bu çerçevede hazırlanan ve ilköğretimde uygulamaya konan sosyal bilgiler öğretimi dersi içinde de etkinlik temelli bir programlama ile tarih içeriği çocuğa uygun planlamaya çalışılmış, programdaki ağırlığını korumuştur (Şimşek, 2009). Malum olduğu üzere yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde öğrenme odaklı bir programlama benimsenmiş, ders içeriği de genel amaçlara katkı sağlayacak biçimde kazanımlar olarak yer bulmuştu. Bu durum tarih ya da coğrafya gibi yıllardır sosyal bilgiler içeriğini oluşturmuş iki ana konu içeriğinin disiplinler biçimde kendini sürdürmesi yerine, çocuğa görelilik ilkesinden hareketle daha çok etkili vatandaş yetiştirmek hedefinden dolayı sadece tarihin öğretimsel sorunlarını aşmaya yönelik olumlu gelişmeleri içermemiş, aynı zamanda tarih konularının program içeriğindeki yoğunluğunu da azaltmıştı. Bunun yeni hazırlanan *Taslak Sosyal Bilgiler Öğretimi Programında* bu bağlamda yer alan tarih içeriğinin oldukça azaldığı görülmüş, “tarihten uzaklaşma” olarak tanımlanabilecek bu yaklaşımın ortaya çıktığı gözlenmiştir.

Bu çalışmada ilgili literatür tarama yöntemi ile incelenmiştir. Ulaşılan çalışmalardan doküman analizi çerçevesinde veri toplanmıştır. Geçmiş sosyal bilgiler öğretim programlarındaki tarih öğretiminin genel durumundan hareketle özellikle yeni *Taslak Sosyal Bilgiler Öğretim Programı* üzerinden bir tartışmanın yürütülmesi için programın kültür ve miras öğrenme alanında sınıf düzeyine göre değişen içerik, bilgi, beceri, değer, tutum üzerinden analiz edilmiştir. Elde edilen verilerden hareketle Türkiye’de ilköğretimde (ilkokul-ortaokul) tarih eğitiminin durumu tartışılmıştır.

İngiltere’de İlköğretimde Güncel Tarih Eğitime Kısa Bir Bakış

İngiltere’de tarih öğretimi de düzenleyen *Ulusal Müfredat Programı* (National Curriculum) 1991 yılında eğitim reformu hareketleriyle kabul edilmiştir. İngiltere’de 1988’den önce kabul edilmiş bir Ulusal Müfredat Programı yoktu.